

Azərbaycan-İran-Rusiya əməkdaşlıq formatına start verildi

Dünyada cərəyan edən mü-rəkkəb geosiyasi-geoiqtisadi proseslər fonunda beynəlxalq vəziyyət elə bir həddə gəlib çatmışdır ki, bu və ya digər ölkənin ayrı-ayrılıqda mövcud təhdidlərlə mübarizə aparıb uğur qazanması mümkünsüz görünür. Xüsusilə böyük güc mərkəzlərinin Yaxın Şərqi sa-bitsizlik və gərginlik məkanı-na çevirməsi təkcə bitişik böl-gələri yox, həm də nisbətən uzaq ölkələri ciddi narahat edir. Odur ki, qarşıya çıxan riskləri aradan qaldırmaq və davamlı inkişafı təmin etmək üçün ikitərəfli əlaqələrlə ya-naşı, çoxtərəfli əməkdaşlıq formalarının yaradılması zərurəti günün vacib məsələsi ki-mi ortaya çıxır.

Regional inkişaf üçün yeni perspektivlər açılır

Eyni zamanda belə bir məqam diq-qəti cəlb edir ki, Azərbaycan həm Ru-siya, həm də İranla həmsərhəd olan yeganə ölkədir. Ona görə də üç ölkə-nin liderlərinin Azərbaycan paytaxtın-da görüşməsi tamamilə təbiidir. O da məlumdur ki, coğrafi yaxınlıq çoxtə-rəfli əməkdaşlıq üçün mühüm əhəmiy-yyət kəsb etsə də, hər şeyi həll etmir. Əsas məsələ belə bir əməkdaşlıq for-matı üçün münbit zəminin mövcudlu-ğu - iştirakçı ölkələrin ikitərəfli əlaqə-ləri tələb olunan səviyyəyə çatdırması, oxşar maraqları bölüşməsi, regional və beynəlxalq problemlərə münasibət-də ortaq məxrəcə gəlmək istəyidir.

Bu baxımdan Azərbaycan-İran-Ru-siya əməkdaşlıq formatı sözügedən şərtlərə tamamilə cavab verir. Azər-baycan milli müstəqilliyini bərpa edəndən bəri ilk növbədə qonşu ölkə-lərlə, o cümlədən Rusiya və İranla müxtəlif sahələrdə sıx əlaqələr yarat-maq xətti götürmüşdür. Ötən 25 il ər-zində həm Azərbaycan-Rusiya, həm də Azərbaycan-İran əməkdaşlığında böyük məsafə qət edilmişdir. Bakı hər iki ölkə ilə beynəlxalq hüququn təməl prinsipləri əsasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın yüksək səviyyəsinə nail olmuşdur.

Azərbaycanın Rusiya və İranla əməkdaşlığı Xəzərdən başladı. Üç öl-

kənin ümumi sərvəti olan bu dəniz karbohidrogenlərlə zəngindir. 1994-cü ildə Xəzərin Azərbaycan sektorunda neft yataqlarının istismarı haqqında dünyanın aparıcı şirkətlərinin iştirakı ilə "Əsrin müqaviləsi", ardınca digər neft-qaz sazişləri imzalandıqdan son-ra sututarda beynəlxalq əməkdaşlıq başladı. Bu əməkdaşlığa Rusiya və İran da qoşuldu. Xəzərin Rusiya və İran sektorlarında da neft və qaz ya-taqları var. İndi Azərbaycan Respubli-kası Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) hə-min yataqlarda aparılan işlərdə iştirak etməyə maraq göstərir.

Ötən illər ərzində üç qonşu ölkə arasında energetika sahəsində əməkdaşlıq davamlı inkişaf etmiş, daha da genişlənməmişdir. Azərbaycan Rusiya və İranla enerji xətlərini bir-ləşdirdikdən sonra qarşılıqlı enerji mübadiləsinin həcmi ildən-ilə artır. Bu isə o deməkdir ki, birgə səylərlə etibarlı enerji dəhlizi formalaşdırılır, xarici bazara çıxış imkanı yaranır. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan qonşu ölkələrlə energetika sahəsində əmək-daşlığı genişləndirməklə elektrik enerjisi idxal edən ölkədən ixrac edən ölkəyə çevrilmişdir. Ölkəmizin enerji ixracı potensialı ilbəil artır.

Bu baxımdan Azərbaycan, İran və Rusiya dövlət başçılarının Bakıda ke-çirilmiş görüşü və üçtərəfli sammit çərçivəsində əldə olunmuş razılaşma-lar fəvqəladə əhəmiyyət kəsb edir. Hər şeydən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, zirvə toplantısını Bakının qəbul et-məsi təsadüfi deyil. Yeni regional əməkdaşlıq formatı yaratmaq təşəb-büsü ilə məhz Azərbaycan rəhbərliyi çıxış etmişdi. Formatın digər iki iştirakçısı - İran və Rusiya təşəbbüsə qo-şulduqdan sonra konkret iş başlamış-dı. Bu ilin aprelinde üç ölkənin xarici işlər nazirləri Bakıda bir araya gəlib əməkdaşlıq formatına start verəcək zirvə görüşünə hazırlıq işlərini ta-mamladılar.

Azərbaycan-İran-Rusiya əməkdaşlıq formatına start verildi

Əvvəli 1-ci səh.

Azərbaycanın Rusiya və İrlanda nəqliyyat sahəsində əməkdaşlığı da böyük perspektivlər vəd edir. Hələ sovet dövründə iki ölkə arasında dəmir yolu əlaqəsi yaradılmışdır. Yaxın gələcəkdə Azərbaycan-İran dəmir yolu əlaqəsi də reallaşacaq. Bu məqsədlə Azərbaycan tərəfi öz dəmir yolunu İran sərhədində uzadacaq. Hazırda Astaraçayın üstündə dəmiryol körpüsü inşa edilir. Bir müddət sonra Azərbaycan və İran dəmir yolları birləşdirilərək "Şimal-Cənub" nəqliyyat dəhlizinin mühüm tərkib hissəsinə çevriləcək.

Bütün bunlarla yanaşı, Azərbaycan Rusiya və İranda iqtisadiyyat, ticarət, bank, sərmayə qoyuluşu, turizm, səhiyyə, elm, təhsil və digər sahələrdə fəal əməkdaşlıq edir. Bütün bunların nəticəsi olaraq Rusiya və İran Azərbaycanı ticarət tərəfdaşları arasında ilk yerləri tuturlar.

Eyni zamanda üç qonşu ölkə beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurla əməkdaşlıq edir. Azərbaycan müstəqil xarici siyasət yeridərkə həmişə qonşularının maraqlarına hörmətlə yanaşır, onların mənafeyini təhdid edən hərəkətlərə qarşı çıxır. Bir neçə il əvvəl dünya KİV-i Qərb dövlətlərinin İrana qarşı hərbi əməliyyat keçirəcəyi və bunun üçün Azərbaycan ərazisindən istifadə edəcəyi barədə xəbərlər yayırdı. Rəsmi Bakı bu iddianı qətiyyətlə rədd etmiş, Azərbaycanın İrana qarşı platsdarma çevrilməsinə imkan verməyəcəyini dəfələrlə ən yüksək səviyyədə bildirmişdi. Həmçinin Azərbaycan İrana, sonralar isə Rusiyaya qarşı tətbiq olunmuş beynəlxalq sanksiyaları dəstəkləməmiş, hər iki ölkə ilə əlaqələrini normal məcrada davam etdirmişdir.

Öz növbəsində Rusiya-İran əlaqələri xüsusilə son illər nəzərəcərpacaq şəkildə inkişaf etmişdir. İki ölkə qarşılıqlı əlaqələri genişləndirməklə yanaşı, regional problemlərə, xüsusilə Suriya münaqişəsinə münasibətdə vahid mövqedən çıxış edir. Beynəlxalq sanksiyalar ləğv olunduqdan sonra İranın dünya dövlətləri, o cümlədən Azərbaycan və Rusiya kimi qonşu ölkələrlə iqtisadi əməkdaşlığı dərinləşdirmək üçün şərait yaranmışdır. Şübhə yoxdur ki, İranın beynəlxalq iqtisadi

di embarqodan qurtulması ilə onun Azərbaycan və Rusiya ilə qarşılıqlı faydalı əlaqələri keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoyacaq.

Beləliklə, üç qonşu ölkənin çoxtərəfli formatda əməkdaşlığı üçün müqəddəm şərtlər formalaşmışdır. İndi bu formatı reallığa çevirməyin vaxtı gəlib çatmışdır. Bakıda bir araya gəlmiş Azərbaycan, İran və Rusiya prezidentləri İlham Əliyev, Həsən Ruhani və Vladimir Putin üçtərəfli sammitin yekunlarına dair Bakı Bəyannaməsini imzalamaqla üçtərəfli əməkdaşlığa start verdilər.

Sənəddən görüldüyü kimi, yeni formatın iştirakçıları həm region, həm də beynəlxalq birlik üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən bir sıra vəzifələri gerçəkləşdirmək əzmindədirlər. Söhbət ilk növbədə təhlükəsizlik məsələsindən gedir. Məlum olduğu kimi, region ciddi risklər, təhlükələr mənbəyidir. Burada baş verən hadisələr regionun gələcəyini birbaşa təhdid edir. Suveren ölkələrin ərazi bütövlüyü şübhə altına qoyulur, beynəlxalq terrorizm və ekstremizm ən ecaib formalarda təzahür edir. İŞİD, "Cəbhə ən-Nüsrə", PKK və digər qatı terrorçu təşkilatlar qırğınlar törətməkdə davam edir. Aydındır ki, böyüklüyündən, kiçikliyindən asılı olmayaraq, hər hansı dövlət təkbaşına terrorizm kimi ağır belənin öhdəsindən gələ bilməz, bu problemi yalnız birgə səylərlə həll etmək mümkündür. Bakı Bəyannaməsində bu məqama xüsusi diqqət yetirilir. Sənəddə deyilir ki, "tərəflər terrorçuluq, ekstremizm, transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıq, silahların, narkotik vasitələrin və onların prekursorlarının qeyri-qanuni dövriyyəsi, insan alveri və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sahəsində cinayətkarlıqla mübarizə aparılmasında qətiyyətliyətlidirlər". Üçtərəfli əməkdaşlıq formatının iştirakçıları hesab edirlər ki, terrorizmə qarşı səmərəli mübarizə tədbirlərinin hazırlanması üzrə fikir mübadiləsi aparmaq üçün ikitərəfli və üçtərəfli məsləhətləşmələrin keçirilməsi vacibdir.

Başqa bir mühüm məsələ energetika və nəqliyyat sahələrində əməkdaşlıqla bağlıdır. Tərəflər regional və beynəlxalq enerji və nəqliyyat dəhlizlərini inkişaf etdirmək məqsədilə enerji və nəqliyyat sahələrində əməkdaşlığı intensivləşdirəcəklər.

Azərbaycan, İran və Rusiya liderləri elektrik enerjisi mübadiləsi məqsədilə üç ölkənin elektrik şəbəkələrini birləşməsinə dəstəkləyərək vurğulayırlar ki, reallaşdırılan enerji layihələri regionun davamlı inkişafını təmin etmək üçün əlverişli şərait yaradır.

İstər üçtərəfli sammitin gedişində, istərsə də yekun bəyannamədə nəqliyyat sahəsinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bakıda keçirilmiş zirvə görüşündə üç ölkənin regional və beynəlxalq nəqliyyat şəbəkəsinin inkişafına verəcəyi töhfə əsas müzakirə mövzusu idi. Bu da şübhəsiz deyil. Belə ki, Azərbaycan, İran və Rusiya yeni inkişaf layihəsini - "Şimal-Cənub" nəqliyyat dəhlizini reallaşdırmaq ərəfəsindədir. Məlum olduğu kimi, ümumi uzunluğu 7200 kilometr olan beynəlxalq nəqliyyat dəhlizi Hindistan, İran və Fars körfəzi ölkələrindən Azərbaycan və Rusiya ərazisinə, daha sonra Şimali və Qərbi Avropaya tranzit yüklərin və sənişinlərin daşınması üçün optimal imkanlar yaradır. Layihənin üç marşrut - Şərq (Qazaxıstan-Türkmənistan-İran), Transxəzər (Rusiya-İran) və Qərb (Rusiya-Azərbaycan-İran) marşrutları üzrə reallaşdırılması nəzərdə tutulur. Yeni nəqliyyat dəhlizinin işə düşməsi regional əməkdaşlığa güclü təkan verəcək, beynəlxalq ticarət canlanacaq, çoxsaylı iş yerləri açılacaq, nəticə etibarilə iştirakçı ölkələrin iqtisadi qüdrəti artacaq.

Layihənin Azərbaycan, İran və Rusiyanın maraqları ilə bilavasitə əlaqəli olan Qərb marşrutu daha cəlbedicidir. Bu marşrutun üstünlüyü ondadır ki, Azərbaycan beynəlxalq nəqliyyat qovşağı olaraq bütün istiqamətlərdə dəmir yolu ilə yükdaşımada daha çox imkanlar təqdim edir. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu istismara verildikdən sonra Azərbaycanın tranzit potensialı artacaq. Belə ki, ölkəmizin ərazisində daxil olan yüklərin yeni bir istiqamətdə - Türkiyə ərazisindən keçməklə Avropaya daşınmasına şərait yaranır.

Beləliklə, üçtərəfli əməkdaşlıq formatının konturları müəyyənləşdi. İştirakçı ölkələr bu formatın regional təhlükəsizliyə, regional və beynəlxalq əməkdaşlığa əhəmiyyətli töhfə verəcəyinə, sabitləşdirici amilə çevriləcəyinə əmindirlər.

Allahverdi MEHDİYEV,
"Azərbaycan"